

Особливі адміністративно-правові режими в зарубіжних країнах: досвід Сполучених Штатів Америки та Франції

Ступак Д. Б.¹, Пашинський В. Й.²

Опубліковано	Секція	УДК
30.11.2023	Право	342.951

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10399820>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Стаття присвячена дослідженню особливих адміністративно-правових режимів що передбачені законодавством Сполучених Штатів Америки та Франції, а також досвіду їх застосування.

Особливі адміністративно-правові режими є реакцією держави на виникнення загроз внутрішнього та зовнішнього характеру що порушують нормальний стан суспільних відносин та полягають в організації заходів з захисту населення, суверенітету, незалежності та територіальної цілісності, збереженні конституційного ладу шляхом наділення суб'єктів забезпечення цих режимів додатковими повноваженнями.

Встановлено, що в цих та інших країнах особливі адміністративно-правові режими мають різні форми та способи правового регулювання, однак їх запровадження об'єднано єдиною метою, принципами та однаковими інструментами за допомогою яких досягається мета їх запровадження.

Так, в Сполучених Штатах Америки підстави запровадження особливих правових режимів регулюються широким колом нормативно-правових актів без визначення конкретних видів цих режимів. Одні з них відновлюють суспільні відносини порушені природними чинниками та внутрішніми заворушеннями, інші безпосередньо пов'язані з зовнішньою збройною агресією.

В свою чергу законодавство Франції передбачає три види особливих адміністративно-правових режимів: стан війни, стан облоги та надзвичайний стан. В той же час, Конституцією передбачено наділення Президента країни, у випадках коли не функціонує парламент, тимчасовими особливими повноваженнями, що обумовлено високим ступенем ризику існування державності.

На підставі проведеного дослідження запропоновані зміни в діюче законодавство України у сфері запровадження правового режиму воєнного стану метою яких є впорядкування порядку продовження дії цього правового режиму. Обґрунтовано необхідність доповнення статті 7 Закону України "Про правовий режим воєнного стану" частиною 3 наступного змісту: "У випадку неможливості проведення пленарного засідання Верховною Радою України або відсутності більшості голосів народних депутатів від конституційного складу з причин пов'язаних з наслідками збройного

¹ ад'юнкт кафедри військового права та правоохоронної діяльності Національного університету оборони України, <https://orcid.org/0000-0002-6514-5345>

² доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри військового права та правоохоронної діяльності Національний університет оборони України, <https://orcid.org/0000-0001-7349-2227>

конфлікту, воєнний стан на всій території України або в окремих її місцевостях продовжується Указом Президента України про продовження воєнного стану без затвердження Верховною Радою України”.

Ключові слова: правовий режим, особливі адміністративно-правові режими, правовий режим воєнного стану, адміністративно-правове забезпечення, збройна агресія.

Special administrative and legal regimes in foreign countries: the experience of the United States of America and France

Annotation. The article is devoted to the study of special administrative and legal regimes provided for by the legislation of the United States of America and France, as well as the experience of their application.

Special administrative and legal regimes are the state's response to the emergence of threats of an internal and external nature that disrupt the normal state of social relations and consist in the organization of measures to protect the population, sovereignty, independence and territorial integrity, the preservation of the constitutional order by granting the subjects of these regimes additional powers.

It has been established that in these and other countries, special administrative-legal regimes have different forms and methods of legal regulation, but their implementation is united by a single goal, principles, and the same type of tools with the help of which the goal of their implementation is achieved.

Thus, in the United States of America, the grounds for the introduction of special legal regimes are regulated by a wide range of normative legal acts without specifying specific types of these regimes. Some of them restore social relations disrupted by natural factors and internal disturbances, others are directly related to external armed aggression.

In turn, French legislation provides for three types of special administrative and legal regimes: state of war, state of siege, and state of emergency. At the same time, the Constitution provides for granting the President of the country, in cases when the parliament is not functioning, temporary special powers, which is due to the high degree of risk of the existence of statehood.

On the basis of the conducted research, proposed changes to the current legislation of Ukraine in the field of introduction of the legal regime of martial law, the purpose of which is to streamline the procedure for the continuation of this legal regime. The need to add part 3 of Article 7 of the Law of Ukraine "On the Legal Regime of Martial Law" with the following content is substantiated: "In the event that the Verkhovna Rada of Ukraine cannot hold a plenary session or there is no majority vote of people's deputies from the constitutional composition for reasons related to the consequences of the armed conflict, martial law on throughout the territory of Ukraine or in some of its localities is continued by the Decree of the President of Ukraine on the extension of martial law without approval by the Verkhovna Rada of Ukraine.

Keywords: legal regime, special administrative-legal regimes, legal regime of martial law, administrative-legal support, armed aggression.

Вступ

Актуальність теми. В умовах російської збройної агресії та пов'язаними з цим динамічними процесами удосконалення в Україні адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану, є необхідним дослідження досвіду запровадження аналогічних особливих адміністративно-правових режимів в інших країнах світу з метою оцінки можливості його застосування при адаптації діючих в державі правових механізмів до реального рівня зовнішніх загроз національній безпеці.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню досвіду запровадження особливих адміністративно-правових режимів в країнах світу приділено увагу таких вчених як Кузніченко С.О., Голуб В.О., Коваленко Н.В. В той же час, питання запровадження цього досвіду в Україні в умовах російської збройної агресії майже не розглядалися.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження досвіду запровадження особливих адміністративно-правових режимів Сполучених Штатів Америки та Франції, вироблення на підставі проведеного аналізу пропозицій щодо удосконалення адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану в Україні.

Результати

Особливі адміністративно-правові режими є невід'ємними елементами національної безпеки та оборони більшості країн світу. Це обумовлено необхідністю реакції держави на виникнення загроз безпеці населенню, конституційному ладу, на зовнішні загрози військового характеру, захисту суверенітету, незалежності та територіальної цілісності держави. Запровадження цих режимів здійснюється у випадках, коли визначені законодавством загальні повноваження суб'єктів публічної влади, методи та способи подолання наслідків екстремальних ситуацій є недостатніми.

Під час їх запровадження здійснюється перехід держави до інших, виняткових методів публічного управління, що характеризуються наділенням суб'єктів забезпечення цих правових режимів необхідними повноваженнями для усунення виниклих загроз, можливістю створення нових суб'єктів забезпечення, обмеженням прав і свобод людини та іншими факторами.

Законодавство країн світу закріплює широке коло найменувань адміністративно-правових режимів, а саме: надзвичайного стану; стану облоги; воєнного стану; стану війни; стану напруженості; стану оборони; стану загрози; стану тривоги [1, с. 60-61]. В той же час, за своїм змістом та набором інструментів для відновлення порушених суспільних відносин, в тому числі під час збройної агресії, різні за назвою особливі адміністративно-правові режими мають однакову мету та виконують однакові функції.

Розглянемо адміністративно-правове забезпечення особливих правових режимів деяких провідних країн світу відносно основних ознак цієї категорії адміністративно-правових режимів, а саме: здійснення адміністративно-правового регулювання цих режимів спеціальним законодавством; здійснення їх за спеціально встановленою процедурою; наділення суб'єктів забезпечення цих режимів повноваженнями необхідними для усунення загроз що стали підставою для їх запровадження; можливим обмеженням прав і свобод людини.

Так, запровадження адміністративно-правових режимів в Сполучених Штатах Америки на федеральному рівні регулюється зокрема такими законодавчими актами: Конституцією Сполучених Штатів Америки [2], законом "Posse Comitatus" [3], Національним законом про надзвичайні ситуації [4], законом Про повстання [5]. Слід також навести до цього переліку Кодекс Сполучених Штатів Америки [6], як кодифікований акт, який включає в себе всі нормативно-правові акти які мають загальних та постійний характер, в тому числі закони що регулюють запровадження особливих адміністративно-правових режимів. Ці законодавчі акти конкретно не виділяють види адміністративно-правових режимів, а визначають лише підстави надання суб'єктам забезпечення особливих правових режимів повноважень необхідних для подолання негативних наслідків.

Так, статтею 1 Конституція Сполучених Штатів Америки Конгрес наділено повноваженнями на оголошення війни, придушення повстань та відбиття нападів [7]. Тобто на конституційному рівні визначено суб'єкта та закріплено його особливі

повноваження лише у випадках безпосередньої загрози конституційному ладу та територіальній цілісності країни.

В той же час, Президент Сполучених штатів наділений широкими повноваженнями на оголошення надзвичайного стану. Його повноваження та підстави запровадження надзвичайних режимів не виділені окремим законом, в тому числі Конституцією, а закріплені в різних законодавчих актах, на які президент обов'язково повинен посилається під час оголошення надзвичайного стану. Наприклад положення закону "Про чисте повітря" [8] наділяє Президента у випадках національної або регіональної енергетичної надзвичайної ситуації повноваженнями вживати відповідних заходів.

Запровадження особливих правових режимів здійснюється шляхом видання Президентом Прокламації або виконавчого наказу про запровадження надзвичайного режиму в яких в обов'язковому порядку зазначаються підстави запровадження особливого режиму (посилання на відповідний нормативно-правовий акт), територія та строк дії [9]. Цей документ передається до Конгресу Сполучених Штатів Америки та опубліковується у офіційному виданні нормативних актів федеральної виконавчої влади – Федеральному реєстрі [9]. Однак специфікація (підстави, територія, строк дії) може визначатися окремими виконавчими наказами Президента. Так, виконавчим наказом №14024 від 15 квітня 2021 року введено надзвичайний стан, відповідно до якого введено санкції проти фізичних та юридичних осіб, які сприяють зовнішній діяльності Російської Федерації що несе загрозу національній безпеці Сполучених Штатів Америки [63-10].

Законодавством також визначено особливий порядок закінчення надзвичайного стану. Так, особливий правовий режим закінчується: зі спливом строку на який його було введено; автоматично зі через річного з дати запровадження, якщо його не було продовжено Президентом; за умови прийняття обома палатами Конгресу резолюції про припинення надзвичайного стану [63-10].

Окрім розглянутих повноважень Президента та Конгресу цікавим є питання наділення спеціальними повноваженнями безпосередніх виконавців особливих адміністративно-правових режимів, яке здійснюється також Президентом під час оголошення надзвичайного стану прокламацією або виконавчим наказом. Так, прокламацією №10371 від 21 квітня 2022 року Президент США запровадив надзвичайний стан у зв'язку з російською агресією яка загрожує порушенню міжнародних відносин Сполучених Штатів. Цим документом Міністра внутрішньої безпеки уповноважено розробляти та видавати такі правила та нормативні акти, які міністр може вважати доречними для регулювання переміщення суден, пов'язаних з Росією, і делегував Міністру свої повноваження затверджувати такі правила та положення, як це дозволено Законом Магнусона [11].

Окремою підставою запровадження надзвичайного стану в Сполучених Штатах Америки є ризики порушення конституційного ладу у формі внутрішніх заворушень та повстань. В таких ситуаціях Президент наділений правом використовувати поліцію та збройні сили в обсягах які він вважає за потрібне для придушення цього повстання [5]. Однак це право Президента обмежено законом "Posse Comitatus" [3], відповідно до якого збройні сили, а саме сухопутні війська, військово-повітряні сили, флот та корпус морської піхоти, не можуть брати участь у подавленні внутрішніх заворушень, якщо це прямо не дозволено законодавством.

Під час зазначеного особливого правового режиму, Президенту в безпосереднє підпорядкування з під юрисдикції штатів може також передаватися Національна гвардія. Координуючу роль в умовах особливого режиму відведено Федеральному агентству з питань управління надзвичайних обставин – спеціальному суб'єкту адміністративно-правового забезпечення правового режиму, яке розробляє програми

запобігання кризових ситуацій і ліквідації їх наслідків, форми взаємодії органів публічної влади.

Особливістю запровадження особливих адміністративно-правових режимів в Сполучених Штатах Америки є те, що законодавство охоплює широке коло підстав без визначення видів цих режимів. Умовно, правові режими можна поділити на правові режими надзвичайного та воєнного стану. За допомогою перших відновлюються суспільні відносини що порушені як природними чинниками (стихійні лиха, епідемії) так і чинниками внутрішньо-політичної нестабільності або необхідності захисту національних інтересів (повстання, введення санкцій, обмеження торгівлі, контроль зброї, тощо). В свою чергу правовий режим воєнного стану пов'язаний з відбиттям збройного нападу, загрозою національній безпеці, територіальній цілісності, тощо.

Слід відмітити ще одну унікальність адміністративно-правового регулювання особливих правових режимів в цій країні, а саме те, що підстави запровадження особливих правових режимів визначені численними нормативно-правовими актами. В той же час "існуючі конституційні механізми протидія у політичному устрої США усувають або мінімізують небезпеку використання надзвичайних режимів з політичною метою" [1, с. 67].

На відміну від Сполучених Штатів Америки, у Франції законодавством передбачено три особливі адміністративно-правові режими: наділення президента надзвичайними повноваженнями за виняткових обставин; стан облоги; надзвичайний стан. Правове регулювання цих правових режимів здійснюється конституцією держави [12] та спеціальним законодавством, зокрема: Кодексом оборони [13]; законом "Про надзвичайний стан" [14].

Законодавством країни передбачено особливий порядок введення та продовження правового режиму. Так запровадження та продовження цього правового режиму здійснює Рада міністрів. Під час його введення Рада міністрів видає постанову, в якій обов'язково зазначається територія на якій вводиться надзвичайний стан. Інших вимог до нормативно-правового акту законодавством не встановлено, однак виходячи з положень закону Про надзвичайний стан, можна дійти висновку про необхідність зазначення в ній підстав введення, визначення суб'єктів забезпечення безпосереднього виконання та їх повноважень та завдань [14].

Надзвичайний стан вводиться на строк 20 днів, його продовження можливе лише законом, який встановлює остаточні строки введення правового режиму. Закінчення дії надзвичайного стану відбувається за впливом строків на який його було введено (продовжено), а також через п'ятнадцять днів після дати відставки уряду або розпуску Національної Асамблеї.

Не виключенням з загальних ознак особливих адміністративно-правових режимів стало наділення суб'єктів безпосереднього забезпечення повноваженнями необхідними для усунення виниклих суспільним відносинам загроз. Так, законодавство уповноважує префекта, департамент якого повністю або частково входить до території на якій введено надзвичайний стан, з метою запобігання порушенням громадської безпеки та порядку: встановлювати правила переміщення населення і транспорту, а також заборони щодо перебування на окремих територіях як всьому населенню, так і конкретним особам. Ці заходи встановлюються наказом, в якому зазначаються тривалість дії заходів, самі заходи, підстави їх запровадження, а також територія, на якій вони застосовується.

Ширші повноваження отримує Міністр внутрішніх справ країни. З часу введення надзвичайного режиму останній має право встановлювати домашній арешт у визначеному ним місці будь-якій особі, за умови що є підстави вважати, що її поведінка становить загрозу безпеці та громадськості, з зобов'язанням останньої: періодично

з'являтися до поліцейських служб або підрозділів жандармерії, передати паспорт або будь-якого документа, що засвідчує його особу, не контактувати, прямо чи опосередковано, з певними особами, тощо. Ці повноваження можуть бути делеговані відповідному префекту.

Міністр внутрішніх справ і префект у відповідному департаменті мають повноваження: заборонити будь-які зібрання населення; закрити будь-які громадські заклади та місця зібрання будь-якого характеру, зокрема місця богослужіння та висловлювання, де пропоягандують ненависть чи насильство або провокації до вчинення актів тероризму чи пропагування таких актів; провести обшуки житла [68-14]. Тобто у даному випадку повноваження щодо запровадження заходів особливого правового режиму мають чіткий розподіл, більша частина яких належить посадовим особам на територіях де введено цей режим.

Наступний особливий правовий режим що може бути запроваджений у Франції є стан облоги. Це правовий режим що запроваджується указом Ради Міністрів у разі зовнішньої збройної агресії або збройного повстання всередині країни, полягає у наділенні суб'єктів забезпечення цих режимів необхідними повноваженнями, запровадженні спеціальних заходів та передачі повноваження органів публічної влади та поліції щодо забезпечення порядку військовому командуванню [67-13].

Спеціальний порядок запровадження цього правового режиму полягає у введенні його указом Ради Міністрів на 12 днів. В указі зазначається територія на якій він вводиться та термін його дії. Обґрунтованість введення цього адміністративно-правового режиму та об'єм запроваджених заходів, що обмежують права і свободи людини, через дванадцять днів перевіряється Парламентом, чим здійснюється контроль за реалізацією Президентом своїх повноважень. Продовження цього строку можливе лише за його рішенням.

Забезпечення невід'ємних прав і свобод людини під час запровадження цього правового режиму закріплено в Кодексі оборони, відповідно до приписів якого, незважаючи на стан облоги, усі права, гарантовані Конституцією, продовжують здійснюватися, якщо їх використання не призупинено згідно з положеннями цього кодексу [13].

Особливістю запровадження цього особливого режиму, на відміну від багатьох розвинутих країн є те, що з його запровадженням здійснюється передача юрисдикції низки кримінальних злочинів пов'язаних з загрозою національній безпеці до військових судів [15].

Характерною ознакою цього правового режиму, що притаманна всім особливим адміністративно-правовим режимам, є те, що під час запровадження стану облоги передбачено наділення військового командування повноваженнями щодо: проведення обшуків; обмеження діяльності та усунення з посад будь-яких осіб; віддання наказу про пошук та вилучення зброї та боєприпасів; заборони роботи засобів масової інформації та зборів населення, які можуть загрожувати громадському порядку (Кодекс оборони [16]).

Статтею 35 Конституції передбачено також оголошення стану війни. Рішення про оголошення війни приймається також Урядом та санкціонується Парламентом. У випадку, якщо тривалість збройної агресії перевищує чотири місяці, Уряд здійснює запит у Парламенту на його продовження (ст. 35 Конституції) [12]. Законодавство Франції не деталізує адміністративно-правове забезпечення цього правового режиму, на нашу думку з причини того, що оголошення стану війни залишилось та є виключно юридичною та дипломатичною процедурою, і, враховуючи підстави та повноваження суб'єктів забезпечення адміністративно-правового режиму облоги, останній повністю поглинає правовий режим воєнного стану.

Франція є яскравим прикладом наділення голови держави як законодавчою так і виконавчою владою в умовах крайньої загрози національній безпеці. Конституція П'ятої республіки 1958 г. (стаття 16) наділяє президента виключними повноваженнями на застосування заходів які "диктуються обставинами", а саме – суттєвою та безпосередньою загрозою інститутам Республіки, незалежності нації, цілісності її території або виконання міжнародних зобов'язань [13].

Конституція у цьому випадку не передбачає погодження або затвердження парламентом рішення Президента, однак зобов'язує його провести офіційні консультації з прем'єр-міністром, президентами асамблей, а також Конституційною радою. Зазначене обумовлено тим, що умовою запровадження цього режиму є обставини, коли незалежність нації, цілісність її території або виконання її міжнародних зобов'язань знаходяться під серйозною та негайною загрозою і функціонування конституційних інституцій порушено [13]. Тобто мова йде про неможливість функціонування основних органів публічної влади, в тому числі Ради міністрів.

Слід звернути увагу, що Президент, в даному випадку, набуває майже необмежених повноважень щодо усунення виниклих загроз національній безпеці та зосереджує в своїх руках як законодавчу так і виконавчу владу, оскільки ні на конституційному ні на законодавчому рівні його права не обмежуються.

Особливий режим може бути запроваджено на тридцять днів через сплив яких до Конституційної ради можуть звернутися президент Національної асамблеї, голова сенату, шістьдесят депутатів або шістьдесят сенаторів з метою встановлення наявності підстав на продовження дії особливого режиму та його скасування у разі відсутності підстав [12]. Цим здійснюється контроль використання президентом країни своїх повноважень та збалансування його владних повноважень.

З огляду на досвід запровадження особливого правового режиму у Франції за виняткових обставин, враховуючи високу динаміку бойових дій в Україні є необхідним впорядкування питання продовження дії правового режиму воєнного стану в Україні за умов, коли Верховна Рада України не може здійснювати свої функції. Так, пропонується внести зміни до статті 7 Закону України "Про правовий режим воєнного стану" яку доповнити частиною 3 наступного змісту: "У випадку неможливості проведення пленарного засідання Верховною Радою України або відсутності більшості голосів народних депутатів від конституційного складу з причин пов'язаних з наслідками збройного конфлікту, воєнний стан на всій території України або в окремих її місцевостях продовжується Указом Президента України про продовження воєнного стану без затвердження Верховною Радою України".

Висновки

Проведений аналіз дає підстави дійти висновку, що всі розглянуті адміністративно-правові режими, не зважаючи на різні правові системи країн, підпорядковані єдиним принципам, виконують однакові функції, застосовують схожі інструменти та мають однакові ознаки, що дозволяє їх віднести до загальної правової категорії "особливі адміністративно-правові режими".

В умова широкомасштабного російського вторгнення існує необхідність в удосконаленні порядку продовження дії адміністративно-правового режиму воєнного стану шляхом наділення Президента України повноваженнями на одноосібне прийняття такого рішення.

Продовження дослідження закордонного досвіду запровадження особливих адміністративно-правових режимів має високу актуальність, у зв'язку з продовженням російської збройної агресії та застосуванням нею нових методів ведення війни.

Список використаних джерел

1. Кузніченко С.О., Голуб В.О. Воєнний стан: закордонний досвід та українська модель: монографія. Одеса, 2019. 244 с.
2. The Constitution of the United States: A Transcription. URL: <https://www.archives.gov/founding-docs/constitution-transcript>.
3. U.S. Code § 1385 - Use of Army, Navy, Marine Corps, Air Force, and Space Force as posse comitatus. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/1385>.
4. U.S. Code § 1601 - Termination of existing declared emergencies. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/50/1601>.
5. U.S. Code Chapter 13 - insurrection. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/10/subtitle-A/part-I/chapter-13>.
6. U.S. Code: Table Of Contents. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text>.
7. U.S. Constitution. URL: <https://www.law.cornell.edu/constitution>.
8. U.S. Code § 7410 - State implementation plans for national primary and secondary ambient air quality standards. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/42/7410>.
9. U.S. Code § 1601 - Termination of existing declared emergencies. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/50/1601>.
10. Russian harmful foreign activities sanctions. URL: <https://ofac.treasury.gov/faqs/topic/6626>.
11. Proclamation 10371—Declaration of National Emergency and Invocation of Emergency Authority Relating to the Regulation of the Anchorage and Movement of Russian-Affiliated Vessels to United States Ports. URL: <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/proclamation-10371-declaration-national-emergency-and-invocation-emergency-authority>.
12. Texte intégral de la Constitution du 4 octobre 1958 en vigueur. URL: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur>.
13. Code de la défense. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071307/2023-11-10/r.
14. Loi n° 55-385 du 3 avril 1955 relative à l'état d'urgence. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000695350>.
15. Code de la défense. Article L2121-3. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000037201420.
16. Code de la défense. Chapitre unique (Articles L2121-1 à L2121-8). - URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006071307/LEGISCTA000006151486/#LEGISCTA000006151486.

**Порівняння витрат та доходів від виробництва зерна та соняшнику на
інноваційних засадах: аналіз ефективності**

Димитров Юрій Юрійович³, Яценко Євгеній Андрійович⁴

Опубліковано	Секція	УДК
01.11.2023	Освіта/Педагогіка	378.14

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8177339>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

---

³ магістрант, кафедра економіки, економічний факультет, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна, 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 11, <https://orcid.org/0009-0008-6965-2695>

⁴ магістрант, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна, 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 11, <https://orcid.org/0009-0006-0263-9117>